

Ulusların Düşüşü'nün yazarlarından

DAR KORİDOR

Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği

Daron
Acemoğlu

—
İnceleme
Araştırma
—



James A.
Robinson



Dar Koridor

Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği

YAZARLARIN DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN DİĞER KİTABI

Ulusların Düşüşü

DAR KORİDOR

Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği

Orijinal adı: The Narrow Corridor: States, Societies and Fate of Liberty

© 2019, Daron Acemoglu ve James A. Robinson

Yazanlar: Daron Acemoğlu, James A. Robinson

İngilizce aslından çeviren: Yüksel Taşkın

Yayına hazırlayan: Hülya Balcı

Türkçe yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

1. baskı / Ocak 2020 / ISBN 978-605-09-6900-9

Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Geray Gençer

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1

Baha İş Merkezi. A Blok Kat: 2

34310 Haramidere-İstanbul

Tel. (212) 412 17 00

Sertifika no: 44452

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No: 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Dar Koridor

Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği

Daron Acemoğlu
James A. Robinson

Çeviren: Yüksel Taşkın

Arda ve Aras'a,
size borcumun çok azı olsa da

–DA

Adrian ve Tulio'ya
benim için geçmiş, sizler için gelecek

–JR

İçindekiler

Önsöz	11
1. bölüm / Tarih nasıl sona erer?.....	19
2. bölüm / Kızıl Kraliçe.....	54
3. bölüm / Güç istenci	99
4. bölüm / Koridor dışındaki ekonomi	123
5. bölüm / İyi yönetim için alegori.....	154
6. bölüm / Avrupa makasları	181
7. bölüm / Cennetten gelen yetki.....	233
8. bölüm / Bozuk Kızıl Kraliçe.....	271
9. bölüm / Ayrıntılardaki Şeytan	302
10. bölüm / Ferguson'da sorun ne?	343
11. bölüm / Kâğıttan Leviathan	379
12. bölüm / Vehhab'ın çocukları	412
13. bölüm / Kızıl Kraliçe kontrolden çıkarsa.....	434
14. bölüm / Koridora giriş.....	474
15. bölüm / Leviathan'la yaşamak	513
Teşekkür	549
Bibliyografya çalışması	551
Haritaların kaynakları	575
Kaynaklar	577
Fotoğraf albümü kaynakçası	611
Dizin	613

Önsöz

Özgürlük

Bu kitap özgürlük hakkında. İnsanların özgürlüğü neden ve nasıl elde ettikleri (veya edemedikleri) ve bunun doğurduğu sonuçlar, özellikle de refaha dair olanları hakkında. Özgürlük tanımımız İngiliz filozof John Locke'unkiyle aynı.

[İnsanlar] ...Kimseden izin almadan ve başkasının iradesine bağımlı olmaksızın... eylemlerini düzenleyebilip malları ve kişilikleri üzerinde uygun buldukları şekilde tasarruf edebiliyorlarsa... [özgürdürler].

Özgürlük bu anlamda tüm insanların en temel arzularından biridir. Locke'un da üzerine basarak söylediği gibi:

Hiç kimse başkasının yaşamına, sağlığına, özgürlüğüne ve malına zarar vermemelidir.

Ne var ki tarih boyunca özgürlüğe nadiren rastlanır ve bugün de durum farklı değildir. Her yıl Ortadoğu, Afrika, Asya ve Orta Amerika'da milyonlarca insan yurtlarını terk edip hayatlarını riske atıyorlar. Bunu yapmalarının nedeni daha yüksek kazanç veya daha iyi maddi olanakların peşinde koşmaları değil. Kendilerini ve ailelerini şiddet ve dehşetten korumak istemeleri.

Özgürlük şimdiye kadar filozoflar tarafından birçok farklı şekilde tanımlandı. Fakat Locke'un da söylediği gibi, bizce en temelde özgürlük, insanların şiddetten, sindirilmekten ve diğer aşağılık eylemlerden muaf olmalarıyla başlar. İnsanlar hayatları hakkında özgürce tercih yapabilmeli ve akıl almaz cezalar ile merhametsiz toplumsal yaptırımların tehdidi olmadan tercihlerini hayata geçirebilecek araçlara sahip olmalıdır.

Dünyanın en büyük felaketi

Ocak 2011’de Suriye’de başkent Şam’ın tarihi bölgesinde bulunan Hareke pazarında Beşar Esad’ın baskıcı yönetimine karşı kendiliğinden oluşan bir protesto gerçekleşti. Kısa bir süre sonra güneydeki Dara kentinde birkaç çocuk duvara “Halk hükümetin düşmesini istiyor” yazdı diye tutuklanıp işkence gördüler. Protestolar başladı ve toplanan kalabalık çocukların serbest bırakılmasını istedi. Polis müdahalesi sonucu iki kişi öldü. Ardından patlak veren kitlesel gösteriler hızla tüm ülkeye yayıldı. Belli ki ülkede hükümetin düşmesini isteyen çok kişi vardı. Kısa sürede iç savaş çıktı. Devlet, ordu ve güvenlik güçleri ülkenin büyük bölümünde ortadan kayboldu. Suriyeliler özgürlük yerine kendilerini iç savaş ve denetimsiz şiddet içinde buldu.

Latakya’da medya organizasyonları yapan Adam daha sonra olan biteni şöyle değerlendirecekti:

Ödüllendirilmeyi umuyorduk, ancak sonuçta elimize geçen dünyanın en büyük felaketi oldu.

Halepli oyun yazarı Hüseyin’in yorumu ise şöyleydi:

Şimdi kontrolü elinde tutan bu karanlık grupların Suriye’ye gelebileceklerini hiç sanmıyorduk.

Bu “karanlık gruplar”ın başında o sıralarda IŞİD diye bilinen ve “İslam Halifeliği” kurmayı amaçlayan sözde “İslam Devleti” adlı grup geliyordu. IŞİD 2014’te Suriye’nin önemli kentlerinden Rakka’nın denetimini ele geçirdi. Suriye sınırının diğer tarafındaki Irak’ta da Felluce, Ramadi ve 1,5 milyon nüfuslu tarihi Musul kentini zapt etti. IŞİD ve benzeri silahlı gruplar, Suriye ve Irak hükümetlerinin çöküşüyle oluşan devlet boşluğunu, inanılmaz bir zalimlikle doldurdular. Dayak atma, kafa kesme ve sakatlama vakaları sıradan hale geldi. Özgür Suriye Ordusu’nda savaşçı olan Ebu Firas, Suriye’deki “yeni normal” şöyle tarif ediyordu:

İnsanların doğal nedenlerle öldüğünü duymayalı o kadar çok oldu ki. Başlangıçta bir veya iki kişi öldürülüyordu. Sonra bu sayı yirmi oldu. Sonra elli. Ardından bu normalleşti. Eğer elli insan kaybetseysek, “Allah’a şükür sadece elli!” diye düşünmeye başlamıştık. Ar-

tık bombaların veya mermilerin gürültüsü olmadan uyuyamıyorum. Bir şey eksikmiş gibi hissediyorum.

Halepli fizyoterapist Amin'in o günlere dair hatıraları ise şöyle:

Oradakilerden biri kız arkadaşını aradı ve “Canım telefonumun kontörü bitti. Seni Amin'in telefonundan arayacağım” dedi. Bir süre sonra kız arkadaşı arayıp sevgilisini sordu, ona öldürüldüğünü söyledim. Kız ağlamaya başladı. Arkadaşlarım “neden söyledin?” diye sordular. “Çünkü gerçek bu. Normal. O öldü” dedim... Telefonumu açıp “kişiler” listemi gözden geçirdiğimde sadece bir ya da iki kişinin hâlâ hayatta olduğunu görürdüm. Bize şunu söylemişlerdi: “Eğer biri ölürse numarasını silmeyin. Sadece adını Şehit'e çevirin.” ... Telefon defterimi açtığımda gördüğüm hep Şehit, Şehit, Şehit... olurdu.

Suriye devletinin çöküşü, muazzam bir insani felakete yol açtı. Savaştan önce ülkede yaşayan 18 milyon kişiden yaklaşık 550 bininin hayatını kaybettiği tahmin ediliyor. 6 milyondan fazla insan ülke içerisinde yer değiştirmiş durumda. 5 milyon kişi ise yurtdışına kaçtı ve halen mülteci olarak yaşıyor.

Gılgamış problemi

Aslında Suriye devletinin çöküşüyle ortaya çıkan facia çok da şaşırtıcı değildir. Uzun zamandan beri filozoflar ve sosyal bilimciler çatışmaların çözümü, yasaların uygulanması ve şiddetin sınırlandırılması için bir devlete ihtiyaç olduğunu savunurlar. Locke'un da dediği gibi:

Yasanın olmadığı yerde özgürlük de yoktur.

Nitekim Suriyeliler, birtakım özgürlükleri kazanmak için Esad'ın otokratik yönetimini protesto etmeye başlamışlardı. Adam ise o günleri pişmanlıkla anımsıyor:

Ne garip... Yolsuzluğa, suç oluşturan davranışlara, kötülüğe ve insanların canının yakılmasına son vermek için gösteri yapmaya başlamıştık, oysa sonuç daha fazla insanın canının yanması oldu.

Adam gibi Suriyelilerin boğuştuğu bu sorun insanlık tarihi ka-

dar eskidir. 4200 yıl önce yazılan ve günümüze kadar ulaşan en eski tarihi eserler arasında yer alan Sümer tabletlerinin aktardığı Gılgamış Destanı'nın da konusunu budur. Gılgamış, günümüzdeki Irak'ın güneyinde yer alan Fırat Nehri'nin çoktan kurumuş bir kolunun kıyısına kurulmuş, belki de dünyanın ilk kenti olan Uruk'un kralıydı. Destanda Gılgamış'ın, halkına sağladığı kamu hizmetleri ve ticaret sayesinde gelişen çok önemli bir kent yarattığı anlatılır.

Bakın kale duvarları güneşte nasıl bakır gibi ışıldıyor. Taş merdiveni tırman. Uruk'un surlarında yürü, kenti saran yolu takip et, güçlü temellerini, tuğlalarını incele. Nasıl da ustalıkla inşa edildiklerini gör. Çevrelediği toprağı, görkemli sarayları ve tapınakları, dükkânları ve pazaryerlerini, evleri, kent meydanlarını gör.

Fakat yine de bir şeyler eksikti.

Gılgamış gibi başka kim var ki? ... Kent onun. Sokaklarında kasılarak, kibirle, başı yukarıda yürür, yurttaşlarını vahşi bir boğa gibi ezer geçer. O kraldır, ne isterse yapar, babadan oğlunu alır ve eziyet eder; annesinden kızını alır ve kullanır... Kimse ona karşı koymaya cesaret edemez.

Gılgamış kontrolden çıkmıştı, biraz Suriye'nin Esad'ı gibi... Umutsuzluk içindeki halk, "Cennetteki göklerin tanrısı ve Sümer tanrılarının panteonundaki baş tanrı Anu'ya çığlıklarını duyurmayla" çalışıyordu. Şöyle yalvarıyorlardı:

Cennetteki Babamız, Gılgamış... tüm sınırları aştı. İnsanlar onun zulmünden mustarip... Sen kralının böyle yönetmesini mi beklersin? Bir çoban kendi sürüsünü parçalar mı?

Anu bu sitemleri duyup yaratılışın anası Aruru'dan bazı isteklerde bulundu:

Gılgamış'ın bir ikizini, onun kuvvetine, cesaretine ve kavgacılığına denk bir ikinci benlik yarat. Yeni bir kahraman yarat ve bu ikisi birbirlerini mükemmelen dengelesinler ki Uruk'a huzur gelsin.

Böylece Anu daha sonra "Gılgamış problemi" adını vereceğimiz soruna, devletin kötünden ziyade iyi niteliklerinden yararlan-

mak için otoritesinin ve gücünün denetlemesi çözümünü geliştirdi. Anu'nunki ikiz çözümdü ve bugün insanların "denetim ve denge mekanizması" dedikleri şeye benziyordu. Gılgamış'ın ikizi Enkidu onu frenleyecekti. 4000 yıl sonra ABD'nin hükümet sisteminin kurucu babalarından James Madison da Anu'nun bu çözümden etkilenecek ve anayasaların "hırsların diğer hırsları dengelemesi" için tasarlanmaları gerektiğini savunacaktı.

Gılgamış ikiziyle ilk kez bir yeni gelinin ırzına geçmek üzereyken karşılaştı. Enkidu evin girişini kapamıştı. Kavgaya tutuştular. Her ne kadar Gılgamış sonunda kavgayı kazansa da rakipsiz ve despotik gücünü kaybetmiş oldu. Peki bu kavga Uruk'ta ilk özgürlük tohumlarının atılmasını sağladı mı?

Maalesef hayır. Gökyüzünden paraşütle indirilen denetim ve denge mekanizmaları genellikle fayda etmez. Uruk'ta da işe yaramadı. Kısa süre sonra Gılgamış ve Enkidu birlik olmaya başladılar. Destanın aktardığı gibi:

Sarılp öpüştüler. Kardeş gibi el ele tutuştular. Yan yana yol aldılar. Yakın arkadaş oldular.

Gılgamış ile Enkidu bir süre sonra Lübnan'ın devasa sedir ormanının koruyucusu canavar Humbaba'yı öldürmek için işbirliği yaptılar. Tanrılar onları cezalandırmak üzere Cennet Boğası'nı gönderdiğinde, onu öldürmek için güçlerini birleştirdiler. Özgürlük umudu ile birlikte denetim ve denge mekanizması da ortadan kayboldu.

Peki o zaman özgürlük, ikizle veya denetim ve dengeyle sınırlanan bir devletle gelmeyecekse, nereden gelecek? Tabii ki Esad'ın rejiminden değil. Ama Suriye devletinin çökmesinden doğan anarşiden gelmeyeceği de açık.

Bu soruya bizim yanıtımız basit: Özgürlüğün devlete ve yasalara ihtiyacı vardır. Fakat özgürlük, devlet veya onu denetim altında tutan seçkinler tarafından verilen bir şey değildir. Sıradan insanların yani toplumun elde etmesi gereken bir şeydir. Toplum devleti kontrol ederek, Esad'ın 2011'de yaptığının tersine, devletin insanların özgürlüğünü korumasını ve hatta geliştirmesini sağlamalıdır. Özgürlük siyasete katılan, gerektiğinde protesto eden ve gerekirse hükümeti seçimle düşürebilen hareketli bir topluma ihtiyaç duyar.

Özgürlüğe açılan dar koridor

Bu kitaptaki iddiamız, özgürlüğün oluşması ve yeşermesi için hem devletin hem de toplumun güçlü olması gerektiğidir. Şiddeti engelleyecek, yasaları uygulayacak ve insanların kendi tercihlerini yapıp hayata geçirmeleri için hayati öneme sahip kamu hizmetlerini sunacak güçlü bir devlete ihtiyaç vardır. Devleti denetlemek ve sınırlandırmak içinse güçlü ve hareketli bir topluma... İkiz çözümleri ya da denetim ve denge mekanizmaları Gılgamış sorununu halletmeye yetmez çünkü anayasalar ve sunulan garantiler, toplum tetikte olmadığına üzerine yazıldıkları parşömenlerden daha kıymetli değildir.

Despotik devletlerin yol açtığı korku ve baskı ile devletin yokluğu sonucunda ortaya çıkan şiddet ve kanunsuzluğun arasında sıkışmak, özgürlüğe giden dar bir koridordur. İşte bu koridorda devlet ile toplum birbirlerini dengeler. Denge, ani ve radikal bir değişimle oluşmaz. Söz konusu olan, devlet ile toplum arasında sürekli ve her gün yenilenen bir mücadeledir. Bu mücadele beraberinde birçok avantaj da getirir. Koridor içinde devlet ile toplum sadece rekabet etmez, işbirliği de yapar. Aralarındaki işbirliği, devletin toplumun ihtiyaç duyduğu hizmetleri gerçekleştirme kapasitesini artırır. Bir yandan da toplumun devletin kapasitesini kontrol etmek için daha büyük hareketliliğe kavuşmasını teşvik eder.

Bunu bir kapıdan ziyade “koridor” yapan unsur ise özgürlüğün kazanımının bir süreç olmasıdır. Şiddetin denetim altına alınması, yasaların yazılı hale getirilmesi, uygulanması ve devletlerin yurttaşlarına hizmetler sağlamasından önce koridorda oldukça uzun yol almak gerekir. Bu bir süreçtir çünkü aralarındaki bütün farklara rağmen, devlet ve seçkinlerin, prangaları olmayan toplumun değişik kesimleriyle beraber yaşamayı ve çalışmayı öğrenmesi gerekir.

Koridorun “dar” olmasının nedeni ise başarının hiç de kolay olmamasıdır. Devasa bürokrasisi, güçlü bir ordusu ve yasaları istediği gibi belirleme özgürlüğü olan bir devleti nasıl sınırlandırabilirsiniz ki? Karmaşık bir dünyada hep daha fazla sorumluluk alınması talep edilen devletin aynı zamanda zararsız ve denetlenebilir kalması nasıl sağlanabilir? Bölünüp parçalanmış bir toplumun birbirine düşmek yerine işbirliği yapmaya devam etmesini nasıl mümkün kılabilirsiniz? Tüm bunların sıfır toplamlı bir oyuna savrulmasını nasıl engellersiniz? Bu şartları sağlamak hiç de kolay

olmadığı için koridor bu denli dardır. Toplumlar koridora girer, çıkar ve tüm bu sürecin geniş kapsamlı sonuçları olur.

Bu etmenlerin hiçbiri planlanıp düzenlenemez. Kendi hallerine bırakıldıklarında özgürlüğü hayata geçirmeyi gerçekten deneyecek liderlere pek sık rastlanmaz. Devlet ve seçkinler fazlasıyla güçlü, toplum ise uysal olduğunda liderler halka hak ve özgürlüklerini neden versinler ki? Ve bunu yapsalar bile sözlerinde duracaklarına güvenebilir misiniz?

Özgürlüğün kökenlerini, Gılgamış zamanından günümüze kadar kadın özgürlüğü hareketinin tarihinde bulabilirsiniz. Toplum, destanın geçtiği “her kızın kızlık zarının... erkeğe ait olduğu” zamandan kadınların haklarının var olduğu (en azından bazı yerlerde) günümüze nasıl geldi? Bu haklar talep edilmediği halde erkekler tarafından verilmiş olabilir mi? Birleşik Arap Emirlikleri’nde, Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Başbakan ve Dubai Hükümdarı Şeyh Muhammed bin Raşid el Maktum tarafından 2015’te kurulan bir Cinsiyet Dengesi Konseyi var. Konsey her yıl “Cinsiyet dengesini destekleyen en başarılı hükümet birimine”, “Cinsiyet dengesini destekleyen en başarılı federal birime” ve “En iyi cinsiyet dengesi girişimine” cinsiyet eşitliği ödülleri dağıtıyor. Şeyh Maktum tarafından verilen 2018 ödüllerinin tümünün ortak bir yönü var: Şimdiye kadar tüm ödüller erkeklere verildi! Birleşik Arap Emirlikleri’nin getirdiği çözümün sorunu, bunun Şeyh Maktum tarafından düzenlenmesi ve toplumun katılımı olmadan dayatılmasıdır.

Birleşik Arap Emirlikleri örneğiyle daha başarılı bir kadın hakları tarihi olan bir yeri, mesela Britanya’yı karşılaştırdığımızda görürüz ki, kadın hakları verilmemiş alınmıştır. Kadınlara oy hakkını savunanlar, Süfrajeterler diye bilinen bir toplumsal hareketi örgütlemişlerdir. Süfrajeterler, Britanya Kadınları Toplumsal ve Siyasal Birliği’nden bazı üyelerce 1903’te kurulan, kadınlara mahsus bir hareketti. Erkeklerin onlara “En başarılı cinsiyet dengesi girişimi” için ödül vermelerini beklemediler. Örgütlenip doğrudan eylemlere ve hatta sivil itaatsizlik içeren girişimlere yöneldiler. Dönemin maliye bakanı ve daha sonra başbakan olacak David Lloyd George’un yazlık evini bombaladılar. Kendilerini Parlamento Binası’nın dışındaki parmaklıklara zincirlediler, vergilerini ödemeyi reddettiler. Hapse atıldıklarında açlık grevi yaptılar ve zorla beslendiler.

Emily Davison, Süfrajeter hareketinin önde gelen üyelerinden biriydi. Davison, Epsom Derby’deki meşhur at yarışında Kral V.

George'un atı Anmer'in önüne atlamıştı. Bazı yorumculara göre ise tam tersine Anmer, Süfrajelerin mor, beyaz ve mavi renkli bayrağını elinde tutan Davison'a çarpmıştı. Sonuçta, albüme alınan fotoğrafın da gösterdiği gibi at düştü ve onu ezdi. Ağır yaralanan Davison dört gün sonra hayatını kaybetti. Beş yıl sonra ise kadınlar parlamento seçimlerinde oy kullanabiliyorlardı. Britanya'da kadınlar haklarını bazı (erkek) liderlerin cömertçe ihsanlarıyla almadılar. Örgütlenmeleri ve kendi güçlerini kazanmaları sayesinde aldılar.

Kadın özgürlük hareketinin hikâyesi münferit veya istisnai değildir. Aksine özgürlük hemen her zaman toplumun seferberliği-ne ve devletle seçkinlere karşı kendini koruyabilmesine bağlıdır.

Tarih nasıl sona erer?

Anarşi mi geliyor?

1989'da Francis Fukuyama, bütün ülkelerin ABD'nin siyasi ve iktisadi kurumlarında birleştiğini, kendi ifadesiyle "iktisadi ve siyasi liberalizmin küstahça zaferiyle" birlikte "tarihin sonu"nun geldiğini öngörmüştü. Sadece beş yıl sonra Robert Kaplan, "Yaklaşan Anarşi" adlı makalesiyle geleceğin tamamen farklı bir resmini çiziyordu. Kaotik kanunsuzluk ve şiddetin doğasını tarif etmeye Batı Afrika'dan başlama ihtiyacı hissetti:

Batı Afrika (anarşinin) sembolü haline geliyor... Hastalık, yüksek nüfus, sebepsiz suç, kaynak kıtlığı, mülteci göçleri, ulus-devletlerin ve uluslararası sınırların giderek aşınması, özel orduların, güvenlik şirketlerinin güçlenmeleri ve uluslararası uyuşturucu kartelleri bugün Batı Afrika ölçeğinde en fazla gözlenen olgular. Batı Afrika tartışmaları çoğunlukla nahos olan, fakat yakında uygarlığımızın karşı karşıya kalacağı meselelere uygun bir giriş noktası. Siyasi haritanın bu şekilde yeniden çizilmesi birkaç on yıl alacak, bu nedenle... Batı Afrika'dan başlamam gerektiğini düşündüm.

Yuval Noah Hariri 2018 tarihli, "Teknoloji Neden Tiranlığı Kayırır?" başlıklı makalesinde geleceğe dair başka bir öngöründe bulunacaktı. Ona göre, yapay zekâdaki gelişmeler, hükümetlerin nasıl etkileyeceğimizi, nasıl iletişim kuracağımızı ve düşüneceğimizi izleyeceği, denetleyeceği ve hatta dayatacağı "dijital diktatörlük"lerin yükselişini haber veriyordu.

Tarih halen sona erebilir ama Fukuyama'nın hayal ettiğinden oldukça farklı biçimde. Peki ama nasıl? Fukuyama'nın demokrasi vizyonu mu, anarşi mi, yoksa dijital demokrasi mi? Hangisi kazanacak? Çin devletinin internet, basın ve sıradan Çinlilerin hayatları üzerinde giderek artan denetimi dijital diktatörlüğe doğ-

ru gittiğimizi düşündürüyor olabilir. Ortadoğu ve Afrika'nın yakın dönem tarihiye anarşinin gelmesinin ihtimal dışı olmadığını akla getirebilir.

Tüm bunlar hakkında düşünmek için sistemli bir yöntem ihtiyacımız var. Kaplan'ın önerdiği gibi biz de Batı Afrika'dan başlayalım.

15. Madde devleti

Batı Afrika kıyısında doğuya doğru devam ederseniz, Gine Körfezi nihayet güneye kıvrılır ve Orta Afrika'ya ulaşırsınız. Ekvator Ginesi'ni ve Gabon'u geçip Kongo-Brazzaville'e bağlı Pointe-Noire'ye vardığınızda, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin giriş noktası olan Kongo Nehri'nin ağzına gelirsiniz. Burası sıklıkla anarşinin simgesi olarak anılır. Kongoluların anayasaları hakkında bir esprileri vardır: Ülkenin 1960'ta Belçika'dan bağımsızlığını kazandığından beri altı anayasası oldu, birçok madde değişti ama 15. Madde hepsinde yerini korudu. 19. yüzyılın Fransız başbakanlarından Charles-Maurice Talleyrand, anayasalar "kısa ve anlaşılmaz" olmalı demişti. 15. Madde de bu görüşü yansıtır: Kısa ve anlaşılmazdır. Basitçe şunu söyler: *Débrouillez-vous* (kendi başının çaresine bak).

Genellikle anayasalar yurttaşların ve devletlerin sorumluluklarını, görevlerini ve haklarını ortaya koyan belgeler olarak kabul edilir. Devletlerin yurttaşları arasındaki çatışmaları çözmeleleri, onları korumaları ve eğitim, sağlık hizmeti ile altyapı gibi onların kendi başlarına yeterli düzeyde sağlayamayacakları kamu hizmetlerini sunmaları beklenir. Bir anayasa *başının çaresine bak* dememelidir.

15. Madde'ye yapılan bu atıf sadece bir espriden ibaret. Aslında Kongo Anayasası'nda böyle bir madde yok. Ama diğer yandan da gerçeğe çok yakın bir espri. Çünkü Kongolular 1960'ta bağımsızlıklarını elde ettiklerinden beri (durum 1960 öncesinde daha da kötüydü) kendi başlarının çaresine bakıyorlar. Devletleri yapması gereken görevleri hiçbir zaman yerine getiremiyor ve ülkenin geniş topraklarında varlığı hissedilmiyor. Kongo'nun büyük bölümünde mahkemeler, yollar, sağlık klinikleri ve okullar can çekişiyor. Cinayet, hırsızlık, gasp ve sindirme sıradan vakalara dönmüş durumda. 1998-2003 yılları arasındaki Büyük Afrika Savaşı sırasında, Kongoluların zaten sefil olan hayatları gerçek bir cehenneme döndü. Tahminen beş milyon insan yok oldu: Katledildiler, hastalıktan veya açlıktan öldüler.

Bazı toplumlar özgürken, diğerleri neden otoriter yönetimler altında veya anarşi içinde yaşadılar ve yaşıyorlar?

Özgürlük Batı'ya özgü bir durum mu?

Özgürlüğün ve demokrasinin akıbeti ne olacak?

Daron Acemoğlu ve James A. Robinson'a göre özgürlük "doğal" bir durum değil... Güçlü bir sivil toplum ile güçlü ama prangalanmış bir devletin birbirlerini dengelemesiyle, süreç içinde elde edilen bir kazanım. Bu zor şartlar sağlandığında girilen "dar koridor"da kalmak ise sürekli bir çaba gerektiriyor...

Dar Koridor okuru tarihte uzun bir yolculuğa çıkarıp özgürlüğün doğuşu, sürdürülebilirliği ve akabeti hakkında çarpıcı sonuçlara ulaştırıyor...

Çeviren: Yüksel Taşkın



Daron Acemoğlu MIT'de ekonomi profesörüdür. 2005 yılında ekonomik düşünce ve bilgiye yaptığı önemli katkılardan ötürü kırk yaşın altındaki iktisatçılara verilen John Bates Clark Ödülünü aldı. 2012'de Erwin Plein Nemmers Ekonomi Ödülü ile 2016 yılında ekonomi, finans ve işletme dalında BBVA Frontiers of Knowledge (Bilginin Öncüleri) Ödülü'nün sahibi oldu. Ayrıca 2013 yılında sosyal bilimler dalında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'ne layık görüldü.



James A. Robinson siyaset bilimci ve ekonomisttir. Chicago Üniversitesi'nde profesördür. Latin Amerika ve Afrika üzerine uzmanlığı bulunan Robinson halihazırda Bolivya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Sierra Leone, Haiti ve Kolombiya'da araştırma yapmaktadır. Uzun yıllardır yazları Bogotá'daki Los Andes Üniversitesi'nde ders vermektedir.

Sevdiğiniz
KDV'siz
satış fiyatı

₺ 45

ISBN 978-605-02-6900-9



9 786050 969009

**Doğan
Kitap**